

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

UZNESENIE

Ústavného súdu Slovenskej republiky

PL. ÚS 24/2014-22

Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí pléna 24. septembra 2014 predbežne prerokoval návrh prezidenta Slovenskej republiky na rozhodnutie podľa čl. 95 ods. 2 a čl. 125b ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky o súlade predmetu referenda, ktoré sa má vyhlásiť na základe petície občanov, a žiadosti petičného výboru zastúpeného JUDr. Mgr. Antonom Chromíkom, PhD., Chorvátska 199, Šenkvice, doručených prezidentovi Slovenskej republiky 27. augusta 2014, s čl. 93 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky v spojení s čl. 1 ods. 2, čl. 7 ods. 5, čl. 12 ods. 2, čl. 19 ods. 2, čl. 41 ods. 1 a 4, čl. 42 ods. 1 prvou vetou Ústavy Slovenskej republiky a s čl. 93 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, za účasti petičného výboru zastúpeného JUDr. Mgr. Antonom Chromíkom, PhD., Chorvátska 199, Šenkvice, a takto

r o z h o d o l :

Návrh prezidenta Slovenskej republiky p r i j í m a na ďalšie konanie.

O d ô v o d n e n i e :

I.

1. Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) bol 4. septembra 2014 doručený návrh prezidenta Slovenskej republiky (ďalej len „prezident“ alebo „navrhovateľ“) na začatie konania podľa čl. 125b ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) o súlade predmetu referenda tvoreného otázkami:

„1. Súhlasíte s tým, aby sa manželstvom nemohlo nazývať žiadne iné spolužitie osôb okrem zväzku medzi jedným mužom a jednou ženou?,

2. Súhlasíte s tým, aby párom alebo skupinám osôb rovnakého pohlavia nebolo umožnené osvojenie (adopcia) detí a ich následná výchova?,

3. Súhlasíte s tým, aby žiadnemu inému spolužitiu osôb okrem manželstva nebola priznaná osobitná ochrana, práva a povinnosti, ktoré sú právnymi normami k 1. 3. 2014 priznané iba manželstvu a manželom (najmä uznanie, registrácia či evidovanie ako životného spoločenstva pred verejnou autoritou, možnosť osvojenia dieťaťa druhým manželom rodiča)?,

4. Súhlasíte s tým, aby školy nemohli vyžadovať účasť detí na vyučovaní v oblasti sexuálneho správania či eutanázie, ak ich rodičia alebo deti samé nesúhlasia s obsahom vyučovania?“

s čl. 93 ods. 3 ústavy v spojení s čl. 1 ods. 2, čl. 7 ods. 5, čl. 12 ods. 2, čl. 19 ods. 2, čl. 41 ods. 1 a 4, čl. 42 ods. 1 prvou vetou ústavy a s čl. 93 ods. 2 ústavy.

2. Navrhovateľ v odôvodnení svojho návrhu uvádza, že petičný výbor, zastúpený JUDr. Mgr. Antonom Chromíkom, PhD., Chorvátska 199, Šenkvice (ďalej len „petičný výbor“), mu 27. augusta 2014 doručil petíciu občanov so žiadosťou o vyhlásenie referenda s otázkami citovanými v záhlaví tohto uznesenia. Podľa navrhovateľa je právnym základom na vyhlásenie referenda čl. 93 ods. 2 ústavy, podľa ktorého sa referendum môže rozhodnúť aj o iných dôležitých otázkach verejného záujmu, ako aj čl. 95 ods. 1 ústavy, podľa ktorého referendum vyhlasuje prezident, ak o to petíciou požiada aspoň 350 000 občanov.

3. Navrhovateľ má „*pochybnosti, či predmetom referenda nie sú základné práva a slobody a či teda predmet referenda je v súlade s Ústavou*“. V tejto súvislosti navrhovateľ formuluje názor, podľa ktorého pojem „základné práva a slobody“ použitý v čl. 93 ods. 3 ústavy „*nie je možné stotožniť... len so základnými právami a slobodami garantovanými Ústavou*“, ale ho «*je potrebné vykladať aj v zmysle medzinárodných záväzkov Slovenskej republiky. Na účely tohto návrhu postačuje, podľa môjho názoru, argumentovať popri Ústave Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“)* a Chartou základných práv Európskej únie („ďalej len „Charta“), ktorá sa po prijatí Lisabonskej zmluvy stala súčasťou primárneho práva Európskej únie.».

4. Obsah referendových otázok by sa ďalej podľa navrhovateľa „mohol týkať:

- definície manželstva uvedenej v čl. 41 ods. 1 Ústavy, podľa ktorého manželstvo je jedinečný zväzok medzi mužom a ženou;

- základného práva na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života (čl. 19 ods. 2 Ústavy), resp. práva na rešpektovanie svojho súkromného a rodinného života (čl. 8 ods. 1 Dohovoru, čl. 7 Charty);

- zákazu diskriminácie (čl. 12 ods. 2 Ústavy, čl. 14 Dohovoru, čl. 21 ods. 1 Charty);

- základného práva rodičov a detí podľa čl. 41 ods. 4 Ústavy, podľa ktorého starostlivosť o deti a ich výchova je právom rodičov; deti majú právo na rodičovskú výchovu a starostlivosť;

základného práva na vzdelanie podľa čl. 42 ods. 1 Ústavy.“.

5. K prvej otázke navrhovaného referenda prezident uvádza, že jej «obsah... vyvoláva dva problémy.

Prvý problém sa vzťahuje na to, či sa možno pýtať na otázku, na ktorú kladnú odpoveď dala posledná novela Ústavy; druhý problém sa vzťahuje na obsah otázky, ktorý vyvoláva pochybnosti, či je alebo nie súčasťou základných práv a slobôd.

K prvému problému treba najprv uviesť, že podľa čl. 41 ods. 1 prvej vety Ústavy, ktorý patrí do druhej hlavy piateho oddielu Ústavy (Hospodárske, sociálne a kultúrne práva), manželstvo je jedinečný zväzok medzi mužom a ženou.

Podľa čl. 93 ods. 2 Ústavy referendum sa môže rozhodnúť aj o iných dôležitých otázkach verejného záujmu.

Prvá otázka preto otvára problém, či ide o inú dôležitú otázku verejného záujmu.

Problém dôležitej otázky verejného záujmu súvisí s tým, že sa požaduje odpoveď na otázku, ktorá je už obsahom pozitívnej ústavnej úpravy v čl. 41 ods. 1 prvej vete Ústavy.

Niet preto žiadneho rozumného dôvodu opakovať túto otázku v referende; prijatím poslednej novely Ústavy táto otázka prestala byť dôležitou otázkou verejného záujmu. A ak nejde o dôležitú otázku verejného záujmu, potom sú tu oprávnené pochybnosti, či iná než taká otázka je alebo nie je v súlade s Ústavou.

Druhý problém súvisí s tým, že mám pochybnosti či prvá otázka by sa nemohla týkať základného práva na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života, tak ako je definované v čl. 19 ods. 2 Ústavy.

V tejto spojitosti poukazujem na časť odôvodnenia v rozsudku Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) z 2. marca 2010, Kozak v. Poľsko, v ktorom tento súd uviedol, že štát pri hľadaní rovnováhy medzi ochranou rodiny a ochranou práv, ktoré ústava priznáva sexuálnym menšinám, musí prihliadať na vývoj spoločnosti, najmä na skutočnosť, že neexistuje iba jeden spôsob, akým môže jedinec viesť svoj život.

Táto časť odôvodnenia rozsudku ESLP zakladá, podľa môjho názoru, relevantné pochybnosti o tom, či prvá referendová otázka je alebo nie je v súlade s Ústavou. Predmet referenda by sa podľa citovaného rozsudku mohol týkať základného práva na rodinný život a základného práva určovať obsah svojho súkromného života (čl. 19 ods. 2 Ústavy).».

6. K druhej a tretej referendovej otázke prezident dôvodí, že v nich «petičný výbor používa viacero pojmov a slovných spojení, ktoré tvoria súčasť obsahu základného práva na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života, tak ako ho definuje čl. 19 ods. 2 Ústavy alebo základného práva podľa čl. 41 ods. 4 Ústavy. K týmto pojmom a slovným spojeniam patria: osvojenie, následná výchova detí, iné spoluzitie osôb, manželstvo a manželia, možnosť osvojenia dieťaťa druhým manželom rodiča, registrácia či evidovanie životného spoločenstva.

Moje pochybnosti o obsahu týchto otázok potvrdzujú tieto náhodne vybrané rozhodnutia ESLP a Súdneho dvora Európskej únie, ktoré majú význam pre posúdenie ústavnosti predmetu tohto referenda z hľadiska druhej a tretej otázky.

Podľa rozsudku ESLP z 19. februára 2013 (č. 19010/07) vo veci X a ďalší proti Rakúskej republike, zákony v Rakúskej republike ako aj v iných štátoch, ktoré sú zmluvnými stranami Dohovoru, ktoré vylučujú páry rovnakého pohlavia z osvojenia detí druhého partnera, zatiaľ čo také osvojenie umožňujú heterosexuálnym párom, predstavujú rozdielne zaobchádzanie, ktoré je v rozpore s Dohovorom.

Z tohto rozsudku ESLP vyplýva, že osvojenie detí druhého partnera patrí ku základným právam, pri ktorých zmluvné štáty Dohovoru nesmú diskriminovať ani páry rovnakého pohlavia, bez ohľadu na to, v akom type spoluzitia existujú.

Podľa rozsudku z 2. marca 2010, Kozak v. Poľsko, Európsky súd pre ľudské práva v bodoch 98 a 99 tohto rozsudku pripúšťa, že ochrana rodiny založenej na spojení muža a ženy, tak ako ju ustanovuje poľská ústava, v zásade predstavuje oprávnený dôvod umožňujúci odôvodniť rozdielne zaobchádzanie. Dodáva však, že štát pri hľadaní rovnováhy medzi ochranou rodiny a ochranou práv, ktoré ústava priznáva sexuálnym menšinám, musí prihliadať na vývoj spoločnosti, najmä na skutočnosť, že neexistuje iba jeden spôsob, akým môže jednotlivec viesť svoj súkromný život. Keďže Súd nemohol pripustiť, že na účely ochrany rodiny je nevyhnutné všeobecným spôsobom odmietnuť prechod nájomu na osoby žijúce v homosexuálnom vzťahu, jednomyselne dospel k záveru, že bol porušený článok 14 v spojení s článkom 8 Dohovoru.

Podľa rozsudku Súdného dvora Európskej únie z 1. apríla 2008, C-267/06, Maruko a nadväzujúcej judikatúry (podobne aj C-147/08) súdny dvor trvá na tom, aby osoby žijúce v registrovanom partnerstve požívali rovnaké dávky, ako patria manželom a aby teda nedochádzalo k diskriminácii na základe sexuálnej orientácie.

Tieto tri rozsudky,... do istej miery odpovedajú na podstatu tretej, a sčasti aj druhej otázky, podľa ktorej by sa žiadnemu inému spoložitiu osôb okrem manželstva nemohla priznať osobitná ochrana, práva a povinnosti, ktoré sú priznané iba manželstvu a manželom (najmä uznanie, registrácia či evidovanie ako životného spoločenstva pred verejnou autoritou, možnosť osvojenia dieťaťa druhým manželom rodiča). Táto judikatúra súčasne ukazuje, že tieto najvyššie medzinárodné súdy majú otázky diskriminácie na základe sexuálnej orientácie značne prepracované a takúto diskrimináciu v zásade nepripúšťajú.

V tejto spojitosti je potrebné tiež pripomenúť, že podľa čl. 12 ods. 2 Ústavy základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvýhodňovať alebo znevýhodňovať.

Všeobecne sa uznáva, že pod pojmom: „iné postavenie“ sa rozumie aj odlišná sexuálna orientácia a otázky s tým súvisiace. Potvrdzuje to znenie čl. 21 ods. 1 Charty, ktoré už výslovne uvádza: Zakazuje sa akákoľvek diskriminácia najmä z dôvodu pohlavia, rasy, farby pleti, etnického alebo sociálneho pôvodu, genetických vlastností, jazyka,

náboženstva alebo viery, politického alebo iného zmyšľania, príslušnosti k národnostnej menšine, majetku, narodenia, zdravotného postihnutia, veku alebo sexuálnej orientácie.

Vzhľadom na uvedené v spojitosti s týmito rozhodnutiami ESLP a Súdneho dvora Európskej únie a citovanými článkami Ústavy a Charty mám oprávnené pochybnosti či druhá a tretia otázka, ktoré majú tvoriť predmet referenda, by nemohli byť spojené s niektorými základnými právami.

K tretej otázke pre úplnosť považujem za potrebné ešte uviesť, že táto... je formulované tak, že nie je možné, podľa môjho názoru, na túto otázku jednoznačne odpovedať „áno“ alebo „nie“, pretože je nezrozumiteľná. Podľa § 1 ods. 4 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 564/1992 Zb. o spôsobe vykonania referenda otázka alebo otázky predložené na rozhodnutie v referende musia byť formulované tak, aby na ne bolo možné jednoznačne odpovedať „áno“ alebo „nie“.».

7. K štvrtej otázke navrhovateľ poukazuje na čl. 42 ods. 1 ústavy zakotvujúci *«právo každej osoby vzdelávať sa, nadobúdať poznatky a zručnosti, ktoré sú predmetom vzdelávania na území Slovenskej republiky. Dosiahnutie účelu tohto základného práva sa zabezpečuje, v podmienkach Slovenskej republiky, aj uložením povinnej školskej dochádzky do dovŕšenia zákonom ustanoveného veku.*

Podľa nálezu Ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 3/08 práva a slobody, ktoré sú obsahom druhej hlavy piateho oddielu ústavy, ku ktorým patrí aj základné právo na vzdelanie, sú zaručené v limitoch ustanovených v čl. 51 ústavy, podľa ktorého domáhať sa práv, okrem iného ustanoveného aj v čl. 42 ods. 1 ústavy, možno len v medziach zákonov, ktoré tieto ustanovenia vykonávajú. Zo vzájomnej spojitosti druhej hlavy piateho oddielu a čl. 51 ústavy vyplýva, že základné právo alebo slobodu priznanú v tomto oddiele ústavy možno uplatniť len v rozsahu ustanovenom zákonom. Znamená to, že zákonodarca má priestor pre voľnú úvahu (uváženie), v akom rozsahu, kvalite, a za akých podmienok bude garantovať základné práva a slobody upravené v druhej hlave piatom oddiele ústavy, t. j. za akých podmienok Slovenská republika prijme zákony ustanovujúce podmienky uplatnenia práv uvedených v čl. 51 ústavy.

Z tohto nálezu Ústavného súdu vyplýva, že niet iného ústavne súladného riešenia na obmedzenie základného práva na vzdelanie než zákonná úprava.

Mám preto v tomto prípade pochybnosť o tom, či zúženie predmetu vzdelávania len na základe právneho úkonu rodiča alebo dieťaťa by nemohlo, podľa citovaného nálezu Ústavného súdu PL. ÚS 3/08, zasahovať do podstaty a zmyslu základného práva na vzdelanie.

Tento môj názor, opierajúci sa najmä o obsah, podstatu a zmysel základného práva na vzdelanie podľa čl. 42 ods. 1 Ústavy vedie aj k mojim oprávneným pochybnostiam, či obsahom štvrtej otázky by nemohlo byť základné právo na vzdelanie podľa čl. 42 ods. 1 Ústavy, presnejšie jeho obmedzenie.

Okrem toho považujem za problematické odpovedať na otázku, ktorej súčasťou je aj text „ak ich rodičia alebo deti samé nesúhlasia s obsahom vyučovania. Z tohto neurčitého znenia vyplýva akýkoľvek nesúhlas s obsahom vyučovania, nielen s obsahom v oblasti sexuálneho správania alebo eutanázie“.».

8. V závere svojho podania prezident na základe uvedených dôvodov a argumentov ústavnému súdu navrhuje, aby po prijatí návrhu na ďalšie konanie nálezom rozhodol takto:

„Referendové otázky predložené prezidentovi Slovenskej republiky petičným výborom dňa 27. augusta 2014 v znení:

1. otázka: Súhlasíte s tým, aby sa manželstvom nemohlo nazývať žiadne iné spoložitie osôb okrem zväzku medzi jedným mužom a jednou ženou?

2. otázka: Súhlasíte s tým, aby párom alebo skupinám osôb rovnakého pohlavia nebolo umožnené osvojenie (adopcia) detí a ich následná výchova?

3. otázka: Súhlasíte s tým, aby žiadnemu inému spoložitiu osôb okrem manželstva nebola priznaná osobitná ochrana, práva a povinnosti, ktoré sú právnymi normami k 1. 3. 2014 priznané iba manželstvu a manželom (najmä uznanie, registrácia či evidovanie ako životného spoločenstva pred verejnou autoritou, možnosť osvojenia dieťaťa druhým manželom rodiča)?

4. Súhlasíte s tým, aby školy nemohli vyžadovať účasť detí na vyučovaní v oblasti sexuálneho správania či eutanázie, ak ich rodičia alebo deti samé nesúhlasia s obsahom vyučovania?

sa netýkajú/týkajú základných práv a slobôd v zmysle čl. 93 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky a preto

sú/nie sú

v súlade s čl. 93 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky v spojení s čl. 1 ods. 2, čl. 7 ods. 5, 12 ods. 2, 19 ods. 2, 41 ods. 1 a 4, 42 ods. 1 prvou vetou a čl. 93 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky.

Referendum s otázkami 1 až 4 uvedenými vo výroku tohto nálezu nemožno/možno vyhlásiť.“

II.

9. Podľa čl. 95 ods. 2 prvej vety ústavy prezident Slovenskej republiky môže pred vyhlásením referenda podať na ústavný súd návrh na rozhodnutie, či predmet referenda, ktoré sa má vyhlásiť na základe petície občanov alebo uznesenia Národnej rady Slovenskej republiky podľa odseku 1, je v súlade s ústavou alebo s ústavným zákonom.

Podľa čl. 125b ods. 1 ústavy ústavný súd rozhoduje o tom, či predmet referenda, ktoré sa má vyhlásiť na základe petície občanov alebo uznesenia Národnej rady Slovenskej republiky podľa čl. 95 ods. 1, je v súlade s ústavou alebo s ústavným zákonom.

Podľa čl. 125b ods. 2 ústavy návrh na rozhodnutie podľa odseku 1 môže podať ústavnému súdu prezident Slovenskej republiky pred vyhlásením referenda, ak má pochybnosti, či predmet referenda, ktoré sa má vyhlásiť na základe petície občanov alebo uznesenia Národnej rady Slovenskej republiky podľa čl. 95 ods. 1, je v súlade s ústavou alebo s ústavným zákonom.

Podľa § 41f ods. 1 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) návrh na začatie konania o súlade predmetu referenda, ktoré sa má vyhlásiť podľa osobitného predpisu, môže podať prezident Slovenskej republiky, ak má pred vyhlásením referenda pochybnosti, či predmet referenda je v súlade s ústavou alebo s ústavnými zákonmi.

Podľa § 25 ods. 1 zákona o ústavnom súde ústavný súd návrh predbežne prerokuje na neverejnom zasadnutí bez prítomnosti navrhovateľa, ak tento zákon neustanovuje inak.

Podľa § 25 ods. 2 zákona o ústavnom súde návrhy vo veciach, na ktorých prerokovanie nemá ústavný súd právomoc, návrhy, ktoré nemajú náležitosti predpísané zákonom, neprípustné návrhy alebo návrhy podané niekým zjavne neoprávneným, ako aj návrhy podané oneskorene môže ústavný súd na predbežnom prerokovaní odmietnuť uznesením bez ústneho pojednávania. Ústavný súd môže odmietnuť aj návrh, ktorý je zjavne neopodstatnený.

Podľa § 25 ods. 3 zákona o ústavnom súde ak sa návrh neodložil alebo neodmietol, prijme sa na ďalšie konanie v rozsahu, ktorý sa vymedzí vo výroku uznesenia o prijatí návrhu.

10. Ústavný súd návrh navrhovateľa predbežne prerokoval na neverejnom zasadnutí pléna ústavného súdu podľa § 25 ods. 1 zákona o ústavnom súde a dospel k záveru, že návrh spĺňa procesné podmienky na jeho prerokovanie a rozhodnutie o ňom.

Z citovaného čl. 125b ods. 1 ústavy vyplýva, že je v právomoci ústavného súdu preskúmavať súlad predmetu referenda, ktoré sa má vyhlásiť na základe petície občanov, s ústavou a ústavnými zákonmi.

Aktívne legitimovaným na podanie návrhu na začatie konania o súlade predmetu referenda s ústavou a ústavnými zákonmi je podľa čl. 125b ods. 2 ústavy a podľa § 41f ods. 1 zákona o ústavnom súde prezident, čo v prípade predbežne prerokúvaného návrhu je splnené.

Ústavný súd rovnako dospel k záveru, že predložený návrh navrhovateľa spĺňa všeobecné náležitosti požadované § 20 ods. 1 zákona o ústavnom súde, ako aj náležitosti osobitné podľa § 41f ods. 2 zákona o ústavnom súde.

11. Vzhľadom na to, že ústavný súd nezistil dôvody na odmietnutie návrhu prezidenta na začatie konania podľa čl. 125b ods. 1 ústavy, prijal ho na ďalšie konanie podľa § 25 ods. 3 zákona o ústavnom súde, tak ako to je uvedené vo výroku tohto uznesenia.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 24. septembra 2014